

КОНОНЕЦЬ В. П.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної
діяльності ОВС
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ),
майор міліції

УДК 342.95

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ ПІД ЧАС ЗІБРАННЯ ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У статті проаналізовано норми, які встановлюють права та свободи громадян в Україні на зібрання та відповідальність за їх порушення, а також запропоновано шляхи удосконалення законодавства у цій сфері. Зроблено акцент на потребі удосконалення механізму реалізації права на зібрання у контексті прийняття відповідного спеціального закону та невідворотності відповідальності за його порушення.

Ключові слова: зібрання, відповідальність, органи внутрішніх справ, правопорушення, заборона, обмеження.

В статье проанализированы нормы, устанавливающие права и свободы граждан в Украине на собрания и ответственность за их нарушение, а также предлагаются пути усовершенствования законодательства в этой сфере. Акцентируется необходимость усовершенствования механизма реализации права на мирные собрания в контексте принятия соответствующего специального закона и неотвратимости ответственности за его нарушения.

Ключевые слова: собрания, ответственность, органы внутренних дел, правонарушения, запреты, ограничения.

The article analyzes the rules establishing the rights and freedoms of citizens in Ukraine to peaceful Assembly and responsibility for their violation, and suggests ways of improving the legislation in this sphere. Focusing on the need for improvement of the mechanism of realization of the right to mine sbor in the context of the adoption of the relevant special law and be held accountable for its violation.

Key words: assembly, liability, responsibility, offenses, prohibition, restriction.

Вступ. Формування правової держави в контексті євроінтеграції обумовлює створення ефективного механізму реалізації конституційних прав і свобод громадян на зібрання. Посилення громадської свідомості та відповідальності за долю держави доводить прагнення людей реально брати участь у вирішенні політичних проблем, які торкаються загальнодержавних інтересів. За статистикою МВС України, попереднього року було проведено 63 001 політичний протест [6]. При здійсненні цих прав і свобод не повинно бути посягань на права і свободи, честь і гідність інших людей. Однак на сьогоднішній день в Україні не прийнято закон, який врегульовує це питання, відсутній механізм реалізації відповідальності за небезпечні наслідки їх порушення. Загальновідомі події, які відбулися восени 2013 р. на майдані Незалежності, свідчать про це краще ніж будь-які докази.

У зв'язку з цим є потреба у вдосконаленні чинної нормативної бази в сфері забезпечення цих прав.

Результати дослідження. Вітчизняні вчені достатньо уваги приділили коментарям щодо адміністративної відповідальності, зокрема, за порушення порядку мітингів, вуличних походів і демонстрацій зборів, а саме: Авер'янов В.Б., Бандурка О.М., Бахрах Д.М., Битяк Ю.П., Васильєва А.С., Голосніченко І.П., Додіна І.В., Ківалов С.В., Ключніченко О.П., Колпаков В.К., Комаров С.А., Комзюк А.Т., Остапенко О.І., Павловський Р.С., Петков В.П., Поліщук В.Г., Попов Л.Л., Самощенко І.С., Скуратов Ю.І., Тихоміров Ю.О., Юсупов В.А. та ін. Водночас питання стосовно практичної реалізації громадянами права на мирні зібрання в Україні переважно вивчаються громадськими недержавними правозахисними організаціями, а не юристами, тож потребують юридичного дослідження.

Постановка завдання. Дослідити стан наукової розробки питань форм захисту прав громадян на зібрання з боку органів внутрішніх справ та відповідальності за перешкоджання мирним зібранням в Україні.

Результати дослідження. Суспільство постійно використовує певні права та свободи, що встановлені Конституцією України, розвиток його вказує на те, що норми, які надають суспільству певні права та обов'язки, постійно потребують оновлення. Актуальними є питання врегулювання та порядку нормативно-правовими актами право на зібрання, висвітлення питань, що виникають під час реалізації даного права.

Згідно Конституції України, громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування (ст. 39) [1].

Здійснення громадянами цього права не підлягає жодним обмеженням, крім установлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Європейський суд з прав людини зазначає, що право на зібрання охоплює приватні зібрання у громадських місцях, так само, як статичні зібрання чи зібрання у формі процесій; це право може бути реалізовано як індивідуальними учасниками, так і організаторами зібрання.

В контексті досліджуваної теми хочу наголосити на тому, що, реалізуючи права на зібрання, мова повинна йти не тільки про права, але й про свободи та законні інтереси громадян, враховуючи необхідність визначення способів і засобів їх захисту з боку ОВС.

У забезпеченні режиму законності шляхом нагляду має працювати ОВС, адже їх обов'язком є систематичне спостереження за точним і неухильним виконанням загальнообов'язкових правил в цілях попередження, припинення їх порушень, виявлення і притягнення порушників до відповідальності або застосування до них заходів громадського впливу [3, с. 10]. Водночас міліція, як наглядовий орган, має обмежитися спостереженням, перевіркою за дотриманням певних норм, виявленням і припиненням правопорушень під час проведення мирного зібрання, притягненням винних до адміністративної відповідальності.

Таким чином, органи внутрішніх справ здійснюють адміністративний нагляд за законністю у сфері реалізації прав на мирні зібрання як урегульованої нормами конституційного, адміністративного та адміністративно-процесуального права різновиду державної діяльності, що здійснюється у межах повноважень, визначених законодавством, зміст якої полягає у спостереженні за дотриманням законності організаційно не підпорядкованими їй фізичними та юридичними особами з метою попередження, виявлення і припинення порушень у сфері реалізації права на мирне зібрання, а також притягнення винних до відповідальності.

Під час проведення мирних зібрань органи внутрішніх справ:

– забезпечують охорону організаторів та учасників мирного зібрання, в тому числі їхнього майна, яке використовується під час проведення мирного зібрання, за умови направлення відповідним органам виконавчої влади чи органам місцевого самоврядування завчасного повідомлення, та сприяють реалізації їх права на мирні зібрання;

- у випадку проведення контр-демонстрації працівники ОВС забезпечують охорону її учасників та учасників інших мирних зібрань, які відбуваються у тому ж місці і у той же час;
- забезпечують разом з уповноваженим (уповноваженими) відповідного органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування громадський порядок і безпеку громадян, а також додержання законності під час проведення мирного зібрання;
- у випадках порушення громадського порядку під час проведення мирного зібрання локалізують та припиняють правопорушення без припинення мирного зібрання;
- у випадку сповіщення організатором (організаторами) мирного зібрання про проведення походу проїжджою частиною вулиці або дороги забезпечують можливість учасникам мирного зібрання безперешкодно пересуватись проїжджою частиною вулиці або дороги за маршрутом, вказаним організатором (організаторами) мирного зібрання, в тому числі шляхом припинення дорожнього руху у місці проведення мирного зібрання, та забезпечують безпеку учасників мирного зібрання та дорожнього руху;
- надають організатору (організаторам) мирного зібрання інформацію, яка стосується забезпечення громадського порядку під час проведення мирного зібрання.

Доцільно також вказати, що органи внутрішніх справ негайно реагують на інформацію про вчинення правопорушень та інших подій під час проведення зібрань. Безпосередньо взаємодіючи з органами місцевого самоврядування, виявляють порушення громадського порядку на території, що обслуговується, здійснюють розгляд повідомлень з боку фізичних або юридичних осіб. Розглядають повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу на місці вчинення правопорушення; інформацію, що надійшла засобами телефонного зв'язку, телеграфом або іншими засобами зв'язку про вчинення правопорушення; повідомлення працівників медичних установ про звернення за медичною допомогою осіб з тілесними ушкодженнями, отриманими внаслідок вчинення стосовно них кримінальних правопорушень.

Також необхідно зазначити важливий момент в розріз з наданими правами працівникам міліції застосовувати заходи фізичного впливу та спеціальні засоби виключно у випадках, передбачених Законом України «Про міліцію», визначена заборона використовувати вогнепальну зброю під час проведення мирного зібрання, згідно із ст. 15 Закону України «Про міліцію».

Відповідно до вимог ст. 2 Закону України «Про міліцію», «...невиконання чи неналежне виконання суб'єктом свого обов'язку, передбаченого законом, не може бути підставою для обмеження конституційних прав інших осіб. Неналежне виконання своїх обов'язків відповідними особами, зокрема, по забезпеченню безпеки акцій та підтриманню громадського порядку, тягне передбачену законом відповідальність» [9].

Слід зауважити, що підготовка міліції до охорони мирних зібрань є перспективним, а не ретроспективним обов'язком міліції, тому спір про її компетентність слід усунути шляхом прийняття чіткого одноманітного для всіх порядку проведення масових заходів. Міліція, у випадках порушення громадського порядку, діє згідно норм Закону України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ [9], Статуту патрульно-постової служби міліції та інших підзаконних нормативно-правових актів, які мають гриф «Для службового користування».

Відповідно до ч. 2 ст. 10, «працівник міліції на території України, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу, в разі звернення до нього громадян або службових осіб з заявою чи повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких, зобов'язаний вжити заходів до попередження і припинення правопорушень, рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, встановлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, охорони місця події і повідомлення про це в найближчий підрозділ міліції» [9]. Таким чином, міліція зобов'язана припинити правопорушення лише в тому разі, якщо воно втратило статус мирного, а також припинити масові заворушення, хуліганства, крадіжки, проте, не саме зібрання.

Також не можна залишити поза увагою той факт, що органи прокуратури також відіграють важливу роль в сфері захисту прав громадян на зібрання. Тим більше що захист прав громадян взагалі може здійснюватись з ініціативи не самого громадянина, а правозахисного

органу. Зокрема, згідно з п. 2 ч. 1 ст. 2, п. 3 ч. 5 ст. 8 та ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII [8], цей орган наділено правом звертатись за захистом прав громадянина від його імені. Прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самотійно захистити свої порушені чи оскаржувані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист.

Прокурор здійснює нагляд за законністю у сфері реалізації прав на зібрання шляхом представництва інтересів громадянина або держави в суді. У новоприйнятому законі цьому присвячено цілий розд. IV «Повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій».

Враховуючи вище досліджене питання, підкреслюємо, що забезпечення контрольної та наглядової діяльності з боку органів виконавчої влади, у тому числі міліції, органів місцевого самоврядування та прокуратури щодо реалізації права громадян на волевиявлення та проведення зібрань, є адміністративно-правовими гарантіями законності їх організації та реалізації, змістом яких є систематичне спостереження за діяльністю суб'єктів владних повноважень на предмет відповідності їх рішень нормам законодавства та учасників зібрань з метою перевірки відповідності їх діяльності встановленому в законодавстві порядку з метою виявлення й попередження правопорушень у цій сфері.

Висновки. Таким чином, етапами реалізації адміністративного нагляду міліції з метою захисту прав громадян у сфері реалізації права на зібрання є: 1) підготовчий – виставлення нарядів патрульно-постової служби, обмеження доступу на ділянку проведення зібрання, перевірка на наявність вибухонебезпечних предметів і вогнепальної зброї; 2) забезпечувальний – спостереження за громадським порядком, безпекою учасників масових заходів, у тому числі й організатора під час реалізації права на мирні зібрання; 3) реагування на порушення законодавства з боку учасників і сторонніх осіб, у тому числі й посадових осіб, які вчиняють правопорушення стосовно учасників зібрання; 4) забезпечення адміністративного або кримінального провадження (вилучення у учасників зібрання заборонених в обігу речей, приладів і документів); 5) припинення масового заходу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України зі змінами від 01 січня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. // Голос України. – 2001. – № 3.
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України – 1997. – № 24. – С. 170.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (станом на 17.08.2014) // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – С. 1122.
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України – 2001. – № 25. – С. 131.
6. Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР : Указ Президії Верховної Ради СРСР від 28 липня 1988 р. № 9306 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v9306400-88/print1397401508670566>.
7. Про порядок організації і проведення мирних заходів : проект закону України № 2450 від 6 травня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=32431&pf35401=121815.
8. Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gska2.rada.gov.ua>.
9. Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 р. № 565-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gska2.rada.gov.ua>.

